

başa bırakan, varoluşsal bir boyut içermeyen bu yaklaşımın eşitsizliklerin üstesinden gelinmesinde güçlü bir motivasyon sağlayacağı söylenemez. Aslında kendisi de bunun farkındadır. İlerleyen satırlarda şunu söylemektedir: “Öyle görünüyor ki, felaketleri anlayıp geldiklerini geriye dönüp bakarak, maalesef sadece geriye dönüp bakarak kabul etmek için mutlaka gerçekleştirmeleri gerekiyor. Tüyler ürperten bir düşünce varsa o da budur. Aksini ispat edebilir miyiz? Daha iyisini yaparak tekrar tekrar denemedikçe asla bilemeyeceğiz (2014: 75)”.

Bauman, bu kısa eserinde eşitsizliği gayet güzel bir şekilde tasvir etmiş olsa da bunun üstesinden nasıl gelineceği noktasında bir şey söylememektedir. Hırsın kötü olduğundan bahsetmekte ama tanrı düşüncesine ve ahlaka vurgu yapmamakta, sermayenin yüzergezer olmasının eşitsizliği katladığını belirtmektedir. Fakat buna karşı devlet(ler)i, hükümetleri göreve çağırmamakta, eğitim üzerinden eşitsizliklerin doğallaştırıldığını ifade etmektedir. Bununla birlikte eğitimin içeriğinin insanın doğal gelişimine uygun olarak nasıl düzenlenmesi gerektiği ve benzeri noktalarda diğer postmodernistler gibi herkesi kendi vicdanıyla baş başa bırakmaktadır. Bauman, ne yapacağımıza ancak olaylar gerçekleştikten sonra karar verebileceğimizi zikretmektedir. Bu hususu bir atasözüyle bağlayacak olursak; “dere, akmadan durulmaz”.

Musa ÖZTÜRK

(Yard. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü)

Liliana Vana, **Yahudilik’de Kadın: Epistroposluk-Kadın Dua Grupları-Evlenme**, çev. M. Aydın (Nüve Kültür Merkezi: Konya, 2013), 168 s.

İçinde “kadın” kelimesi geçen her bir başlık, aslında bir büyük tartışmaya işaret eder: İnsanlığın, tıpkı erkekler gibi yarısını oluşturan kadınlar, neden “norm” ve “normal”den sapan istisnalar gibi muamele görürler? Neden “norm” ve “normal” olan, insanlığın diğer

yarısı olan erkekler tarafından temsil edilir? Kim kime göre tanımlanır, hizalanır? Neden?

Bu sorular yeni sorulmuş değildir malumunuz. Yazılı tarihin gizli kalmış kadın cephesi, her ekolden feminist araştırmacılar tarafından gün yüzüne çıkarılmaya çalışıldıkça, kendisinde soru sorma cesaretini bir şekilde bulabilmiş kadınların sorularıyla karşılaşırız. Onlar bu soruları boşluğa sormuyorlardı doğal olarak, bir tür yüksek sesle düşünme, ya da muhayyel rakiplerle tartışma babında, yine kendi cevaplarını dile getirmek üzere soruyorlardı çoğunlukla. Soruların formülasyonunda, içinde buldukları ve hitap ettikleri çevrenin hakim paradigmalarını, meşru kabullerini kullanıyorlar, cevaplarını da kadın konusunda bu paradigma ve kabullerin tutarlılığını sağlama ekseninde kurguluyorlardı.

Tarihin en eski tezlerinden biri olan “kadının erkekler için yaratıldığı” görüşüne karşı, 1789’un coşkulu kuşağından olan¹ Mary Wollstonecraft şöyle itiraz etmişti:

Kadının yalnızca erkeğe haz vermek ve ona tabi olmak için yaratıldığını kabul edersek, onun erkeğe hoş görülebilmek için başka her şeyi feda etmesinin zorunlu olduğu sonucunu kabul etmemiz gerektiği doğrudur: Cinslerin ahlaki açıdan olsun, fiziksel açıdan olsun ayrımlarını dikkate almadan, kadının karakterinin nasıl biçimlenmesi gerektiğine karar verenin böyle bir kader olduğu kanıtlandıysa, bırakalım, kadının tüm eylemlerini kendini korumaya yönelik barbarca arzu belirlesin. Ama bu yaşamın amaçlarının, onursuz temel üzerine inşa edilen pratik kurallarla ters yüz edilebildiği gösterilebilirse, kadınların erkekler için yaratıldığı savının geçerliliğinden de kuşku duyabilirim. Bu tavrım nedeniyle bana din karşıtı, hatta ateist denebilir, ama göklerden bir melek inip de bana Musa’nın o güzel ve şiirsel evren tasavvurunun ve Âdem’in cennetten atılışı hikâyesinin alegorik hikâyeler değil de, gerçeğin ta kendisi olduğunu söylese dahi, kendi aklımın bana söylediklerinin Yüce Varlık’ın karakterini alçaltacağına

¹ Sheila Rowbotham, *Kadınlar Direniş ve Devrim*, Çev. N. Şarman, Payel Yay. İstanbul, 1994, s.46.

inanamam ve gözlerimin önündeki şeytandan hiç korkmadan, tüm zayıflığının sorumluluğunu, cinsimi baştan çıkararak ilk erkeğin omuzlarına yüklemektense, aklımı dinlemeyi tercih ederim.²

Wollstonecraft gibi başka kadınlar da, din ve Tanrı üzerinden haklılaştırılmaya çalışılan pek çok görüşü ele almış ve farklı paradigmaları kullanarak yeniden yorumlama denemelerinde bulunmuşlardır. Bu gün artık “Feminist Teoloji” olarak isimlendirilen bir disipline dönüşen bu denemeler, henüz hak ettiği ilgiyi göremese de, en azından dini kimliğinden vazgeçmek istemeyen kadınlar için bir başvuru kaynağı olarak işlev görmektedir. İşte size tanıtımaya çalışacağım “Yahudilik’te Kadın” isimli çalışma da, hem bir akademisyen, hem de bir aktivist olarak Yahudi kadınların dini konularını iyileştirmeye çabalayan Prof. Liliana Vana’nın üç makalesinin tercümesinden oluşmaktadır. Dinler Tarihi alanında önemli çalışmalarıyla tanıdığımız Hocamız Prof. Dr. Mehmet Aydın’ın, 1982 yılında yılında Paris Sorbonne Üniversitesinde bulunduğu sırada bir doktora öğrencisi olarak tanıdığı Vana, halen aynı üniversitenin Doğu Dilleri bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Aydın’ın ifadesiyle “ yakalandığı korkunç hastalıkla mücadele ederken bile bir an bırakmadığı akademik araştırma gayreti” kitapta yer alan üç makaledeki ince fikir işçiliğinin tesadüfi bir başarı olmadığını göstermektedir.

Kitabın ilk makalesi “Miladi İlk Yüzyılda Yahudilik’de Kadının Bilinmeyen Fonksiyonu” başlığını taşıyor. Makalenin girişinde, Antik dönemde Yahudi kadınların genelde ev eksenli bir hayat yaşadığına ilişkin görüşlerin, sinagog yazıtları üzerinde yapılan araştırmalarla doğrulanmadığı, aksine sinagogların en önemli başışçılarının kadınlar olduğu gerçeğini ortaya çıkardığını ileri süren Vana, Yahuda’da bulunan Babatha ve Salome Komaise arşivlerinin, ekonomik hayatta çok güçlü bir kadınlar tablosu çizmeye imkân verdiğini belirtmektedir.³ Ancak bunun için ilk asırların Yahudi edebiyatını incelemek gereğinin altını çizen Vana, bu literatürün ekonomik, dini ve sosyal hayata girmiş güçlü kadınların varlığını ortaya koydu-

---

² Mary Wollstonecraft, *Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi*, Çev. D. Hakyemez, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi, 2007 (11. Baskı), İstanbul, s.121.

³ Age, s. 18.

ğunu belirtiyor. Tarlalarda, bağlarda, zeytinliklerde çalışan; sebze-cilik, butiklik, bankerlik, emanetçilik, ebelik, doktorluk gibi meslekler icra eden kadınların, özellikle ekonomi ve ticaret sahalarında, hem günlük hayatta hem de hukuki alanda Yahudi erkeklerle eşit bir statü elde ettiklerini belirten Vana, Hz. İsa döneminde kadınların onu takip edebilmesi ve havarilerine destek olabildiğini de, sahip oldukları bu sosyo ekonomik statünün bir göstergesi olarak değerlendirmektedir.⁴ Makalenin asıl konusu ise, kadınların gerekli olduğu durumlarda, başkasının (yetişkinlerin, küçük çocukların, kendilerinin ya da yetimlerin) mal ve mülklerinin yönetimini üstlenecek bir vasî – epitropos olarak atanması meselesidir.

Aslen Yunanca olan epitropos kelimesinin Rabbinik metinlerde yer aldığını ve Halakhah'ın teknik bir terimi haline geldiğini belirten Vana, İbrani hukukunda bu kelimenin, genel bir tarzda mülkiyetlerin yöneticisi ve hamisini belirtmek için kullanıldığını ve A. Gulak'a referansla, bu kurumun Helenistik ve Roma hukukunun tesiri altında geliştiğine işaret ederek, bu kelimenin İbrani hukuk kaynaklarındaki izini sürmektedir. Epitroposlukla ilgili kanunların kutsal kitap kaynaklı olmadığını, bu göreve farklı şekillerde atamaların yapıldığını, Yahudi olmayanların da bu göreve atanabildiğini, cinsiyet ayrımı yapılmamasına karşın, bazı meslekleri icra edenlerin (berber, cerrah, tabakçı ve duvar ustaları gibi) bu görev için uygun bulunmadıklarını zengin dipnot bilgileriyle ortaya koyan Vana, epitroposun yükümlülüklerini ise şöyle tarif etmektedir: "Sivil alanda (satış, alış, menkul ve gayri menkul kiralama, vergileri ve liturjileri vs. düzenleme) ve dini alanda (öşür yükümlülüğünün alımı, rahiplere gelen bağışlar), terumot (takdimeler, ilk ürünler, yaşça büyük sürüler vs., mabede vakfedilenler) gibi, epitropos'a vekalet edilen malların yönetimini üstlenmek düşmektedir. Epitropos, küçüklerin mal varlığını yönettiği zaman aynı şekilde himaye ettiği yetimlerin eğitimleri, beslenmeleri, giyimleri ve günlük dini işleriyle de sorumludur."⁵ Kadınların bu sorumluluğu icraya ehil görülmesi ve kayıtlara geçtiği şekliyle bunu gerçekleştirmiş olmaları, kadınların dini statüsü konusunda önemli bir veri olarak kabul edilmektedir.

Miladi III. Asra kadar, normalde mirasından yararlanamayacak olan karısına mal bağışlayarak bu adaletsizliği ortadan kaldırma

⁴ Age, s. 19.

⁵ Age, s. 28-29.

âdeti, Babil’li Amora Shemuel’in çıkardığı karamnameyle yasaklanınca, kendisine mal bağışlanan kadınların ancak epitropos konumunda olabileceğine dair hüküm de bu uygulamanın yaygınlığını gösterir. Ancak buna rağmen, XIII. Yüzyıldan itibaren, XX. yüzyıl başlarına kadar, “kadınların ticari işlere alışık olmadıkları, mülkiyetleri idare etme yeteneğinden yoksun oldukları” gibi gerekçelerle hahamlar mahkemesi, kadınların bu göreve atanmasına izin vermemiştir, bu da mali ve ekonomik gücün erkeklerin elinde merkezileşerek, kadınların aleyhine genişlemesi ile sonuçlanmıştır⁶.

Kitabın ikinci makalesi “Dini Görevlerde Kadınların Eksikliği: Yahudi Şeriatını Yeniden İnceleme (Halakhah)” başlığını taşımaktadır. Ortodoks Yahudi cemaatleri ve onların dini işleyiş modellerinde, dini görevlerde kadınların eksikliğinin hemen fark edildiğini belirten Vana, kadınların Torah veya Megillah’ı (Ester’in Tomarı) Purim bayramında herkese açık olarak okuyamadıklarını, toplu ibadetlere katılmadıklarını ve ibadet görevini yapamadıklarını ifade etmektedir.⁷ Kadınların, Minyan yani cemaatle ibadet için gerekli olan on erkek miktarının içine bile girmediklerini, bu yüzden inanlar topluluğunun erkeklerden oluştuğunu, Fransa’da ve İsrail’de sinagoglarda kadınlara tahsis edilen yerle erkeklere ait yerin arasını ayıran bariyerin (metitzah) gittikçe yükseltip kalınlaştırıldığını, kadınlara ancak koridorlarda, sahanlarda, küçük odalarda ibadet imkânı tanındığını ve bu durumun da özellikle katılımın şart olduğu dini bayramlarda ciddi sıkıntılara sebep olduğunu belirtmektedir. Kadınların sahip oldukları pek çok profesyonel mesleğe rağmen, hala cemaat kurumları veya sinagog işleri gibi görevleri üstlenemediklerini, cemaat yönetim konseylerinde dini işlerde görev alamadıklarını belirterek, Ortodoks Halakhah’a göre bu durumun şeri kaynaklarını sorgulamaktadır.⁸ Makalede son derece ayrıntılı olarak gerçekleştirilen bu sorgulama sonucunda ulaşılan sonuç, dini görevlerde kadınların bulunmasını yasaklayan hiçbir Halahîk yasağın bulunmadığıdır. Vana, mevcut kısıtlılıkları aşabilmek için, kadınlara da erkekler gibi dini eğitim alma hakkının tanınmasını salık vermektedir.⁹

---

⁶ Age, s.48.

⁷ Age,s. 55.

⁸ Age, s.57 vd.

⁹ Age., s. 95-96.

Kitabın üçüncü makalesi “Helenistik ve Roma Döneminde Yahudilerde Nişanlanma ve Evlenme: Halakhah (Şeriat) ve Adetler” başlığını taşımaktadır. Kitabın başından beri, İslam dünyasında kadınların yaşadığı sorunların ve ortaya çıkan tartışmaların Yahudi dünyasındaki benzerini izliyor olmanın verdiği aşinalık duygusu, bu bölümde daha da kuvvetlenmektedir. Evlenme konusunun Mişna’da ve Talmud dönemi literatüründe önemli bir yer işgal ettiğini belirten Vana, son iki yüz yıl içinde bulunan yeni kaynakların da tartışmaya dâhil edildiğini söyleyerek, Levirat’ ı dışarıda bırakmak suretiyle, evlilik prosedürünün ayrıntılı bir tasvir ve tahliline girişmektedir. Bu işlemi yaparken evlilik konusundaki örf ve adetlerin seyrini hukuki ve tarihi metinleri ele alarak detaylandırmakta, meydana gelen değişim anlarını saikleriyle birlikte ortaya koymaya çalışmaktadır.

Evliliğin ilk aşaması “kutsallaştırma” anlamına gelen Qiddoushin ile başlamakta ve çift, Halakik açıdan karı koca haline gelmektedirler. Bu aşama nişanlılık (erousin) dönemidir; bu süreçte kadın başka bir erkekle evlilik akdinde bulunamaz, erkek de, nişanlısının yakın akrabaları ile evlenme yaşağına uymak durumundadır. Erkeğin başka kadınlarla evlenmesinin önünde bir engel yoktur; çünkü Torah poligamiyi yasaklamamaktadır.¹⁰ Düğün (Nissui) daha sonra icra edilir ve gelin kocasının evine yerleşir. Bazı durumlarda, nişanlılık yıllarca sürebilir. Erkeğin nişanlılık beyanı Tannaitik Halakhah tarafından yasal bir değer olarak kabul edilirken, kızın beyanı ise hukuki değerden yoksundur. Evlenmenin olmazsa olmaz bir başka şartı ise qinyan (elde etme)dır, Mişna döneminde para, yazılı kontrat veya cinsel ilişki şeklinde icra edilmektedir.¹¹ Evliliği geciktirici hükümler başlığı altında verilen bilgiler, erkeğin evlenmek için bir şart koşması ya da gelinin babasının taahhüdünü yerine getirememesi durumunda nişanlı kızın maruz kaldığı sorunlara çözümleri ihtiva etmektedir. Hukuki açıdan nişanlı kızın evli kabul edilmesi ve boşanma inisiyatifinin erkeğin elinde olmasının yarattığı sorunlar İkinci mabedin sonunda Admon tarafından geliştirilen bir formülle çözülmüş ve bu çözüm kadınları koruyan bir kural olarak benimsenmiştir.¹² Makalede, evliliğin ilk adımı sayılan kutsamaların

¹⁰ Age, s.103.

¹¹ Age, s. 108.

¹² Age, s.111.

bir vekil tarafından da yapılabileceği, qinyanın üç aşaması olan mehir, evlenme akti ve birlikte olmaya dair ayrıntılı bilgiler, Torah'ın babaya kızını küçük yaşta evlendirme hakkını tanımış olmasından kaynaklanan geleneğe rağmen, yaşanan sorunlar sebebiyle halakhotlar tarafından bu hakkın yasaklanması ve kızın rızasının esas kabul edilmesi, babanın ölümü halinde annesi ya da ağabeyi tarafından evlendirilen kızın bu evliliği reddetme hakkının tanınması, kız ve erkek çocuklar için blüğ yaşı tartışmaları ve erken yaşta evliliklerin teşvikine rağmen, hukuk kurallarının kızların lehine gelişmeye devam etmesi ve son olarak da Yahudi toplumunda çok evliliğin yasaklanmamış olmasına karşın, Rabbinik kökenli şeriatların bu uygulamaya mani olmaya çalıştıkları ve ketubah vermenin hukuki bir kural haline gelmesiyle birlikte hem boşanmanın zorlaştırıldığı hem de kadının bu belge sayesinde ekonomik bir güç kazandığı gibi hususlar ele alınmıştır.

Vana, Yahudilik bağlamında ve kadın özelinde dini hükümlerin oluşum ya da ilga süreçlerini oldukça ayrıntılı bir şekilde analiz ederek, bu ve benzeri hükümler üzerinde yeniden düşünülebileceği ve mevcut sorunlara çözüm olarak yeni kararların alınabileceği fikrini işlerken, hem kadınları hem de dini önderleri cesaretlendirmeye çalışmıştır. Kitap, içerdiği değerli bilgiler kadar, izlenen yöntemin örnekliği açısından da okunmaya değer. Kullanılan kavramların Fransızca imlasıyla bırakılmış olması ve alana aşina olmayan okuyucunun ihtiyaç duyabileceği bazı açıklayıcı bilgilerin eksikliği, okunma azmini eksiltmez umudundayım.

Hidayet TUKSAL

(Yard. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü)

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

Cilt/Volume: 11 Sayı/Number: 1 Ocak – Haziran / January – June 2014

ISSN: 1304-5482

Bu dergi uluslararası EBSCO HOST Research Databases veri indeksi ve TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı tarafından taranmaktadır.

Sahibi / Owner

Milel ve Nihal Eğitim, Kültür ve Düşünce Platformu Derneği adına Şinasi Gündüz

Yazı İşleri Sorumlusu / Legal Representative

Yasin Aktay

Editör / Editor

Şinasi Gündüz

Editör Yrd. / Co-Editor

Cengiz Batuk

Hakan Olgun

Yayın Kurulu/ Editorial Board*

Alpaslan Açıkgeçenç, Ayaz Akkoyun, Yasin Aktay, Mahmut Aydın,
Cengiz Batuk, Şinasi Gündüz, İbrahim Kayan, Hakan Olgun, Necdet Subaşı,
Burhanettin Tatar

Danışma Kurulu/Advisory Board*

Baki Adam (Prof. Dr., AÜ); Mohd. Mumtaz Ali (Prof. International Islamic U. Malezya); Adnan Aslan (Prof.Dr., Süleyman Şah Ü.); Kemal Ataman (Doç.Dr., Uludağ Ü.); Mehmet Akif Aydın (Prof. Dr., Marmara Ü.); Yılmaz Can (Prof. Dr., OMÜ); Ahmet Çakır (Doç. Dr., OMÜ); Mehmet Çelik (Prof. Dr., Celal Bayar Ü.); Waleck S. Dalpour (Prof. University of Maine at Farmington); İsmail Engin (Dr., Berlin); Cemalettin Erdemci (Prof.Dr. YYÜ); Tahsin Görgün (Prof.Dr., 29 Mayıs Ü.); Ahmet Güç (Prof.Dr., Uludağ Ü.); Recep Gün (Doç. Dr., OMÜ); Ö. Faruk Harman (Prof.Dr., Mar.Ü.); Erica C.D. Hunter (Dr., Cambridge U.); Mehmet Katar (Prof. Dr., A.Ü.); Mahmut Kaya (Prof. Dr., İ.Ü.); Sadık Kılıç (Prof.Dr., Atatürk Ü.); Şevket Kotan (Y.Doç.Dr., İ.Ü.); İlhan Kutluer (Prof.Dr., Mar. Ü.); George F. McLean (Prof. Catholic Univ., Washington DC); Ahmet Yaşar Ocak (Prof. Dr., Hacettepe Ü.); Jon Oplinger (Prof. University of Maine at Farmington); Ömer Özsoy (Prof.Dr., Frankfurt U.); Roselie Helena de Souza Pereira (Mestre em Filofia-USP; UNICAMP Brasil); Ekrem Sarıkcıoğlu (Prof.Dr., SDÜ); Hüseyin Sarıoğlu (Prof.Dr., İÜ); Bobby S. Sayyid (Dr. Leeds U.); Mustafa Sinanoğlu (Prof.Dr., 29 Mayıs Ü.); Mahfuz Söylemez (Prof.Dr. İÜ); Necdet Subaşı (Y.Doç.Dr., DİB); Bülent Şenay (Prof.Dr., UÜ); İsmail Taşpınar (Prof.Dr. Mar.Ü.); C. Sadık Yaran (Prof.Dr., OMÜ); Ali Murat Yel (Prof.Dr., Fatih Ü.); Hüseyin Yılmaz (Doç.Dr., YYÜ); Ali İhsan Yitik (Prof. Dr., DEÜ)

* Soyadına göre alfabetik sıra / In alphabetical order

Kapak ve Sayfa Tasarımı / Cover & Page Design

İnan Avcı

Baskı / Publication

Ladin Ofset - İstanbul, Mart 2015

2.Mat. Sit. 3 NB 15 Topkapı İstanbul / İsmail Tüz 0212 501 24 18

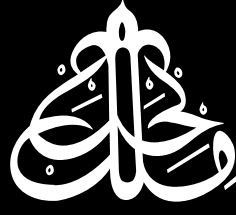
Yönetim Yeri / Administration Place

Milel ve Nihal Eğitim, Kültür ve Düşünce Platformu Derneği
Fevzipaşa Cad. Şehit Mehmet Sarper Alus Sok. No: 5, K.: 3, Tel: (0212) 533 97 31 Fatih/İstanbul
www.milelvenihal.org e-posta: dergi@milelvenihal.org

Milel ve Nihal yılda iki sayı olarak altı ayda bir yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Milel ve Nihal'de yayımlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlı dili Türkçe ve İngilizce'dir. Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları *Milel ve Nihal*'e ait olup, yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınmaz. Yazıların yayımlanıp yayımlanmamasından yaygın kurulu sorumludur.

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

ISSN: 1304-5482

Cilt/Volume: 11 Sayı/Number: 1
Ocak – Haziran / January – June 2014